

Ainevaldkond: SOTSIAALAINED

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus. Õppeained jagunevad kohustuslikeks ning valikkursusteks.

Sotsiaalainete valdkonna ainekavades esitatud taotletavate õpitulemuste ja õppesisu koostamisel on aluseks võetud kohustuslike kursuste arv kooliastmes. Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

- ajalugu – 6 kursust: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“, „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“, „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“, „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;
- inimeseõpetus – 1 kursus: „Perekonnaõpetus“;
- ühiskonnaõpetus – 2 kursust: „Ühiskonna areng ja demokraatia“, „Majandus ja maailmapoliitika“.

Väike-Maarja Gümnaasiumis on kohustusliku ajalookursusena ka 1 valikkursus „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“ või „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu“.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku

õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajaloõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidenteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil; kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse.

Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus. Sotsiaalainete õppesisud on suures osas kattuvad ning lõimitud. Et teha valdkonnasisest lõimingut ning võimaldada õpilaste erinevate töövõtete ja kogemuste saamise võimalusi ka vastavate ainetundide väiselt, teevad sotsiaalainete õpetajad nendega koostööd. Väike-Maarja Gümnaasiumis korraldatakse ainenädalaid, ainevõistluseid, külalisloenguid valdkonna spetsialistidelt, võimaluste piires õppekäigude korraldamist jms. Lõiming avaldub erinevates õppeülesannetes (nt projekt, koostöine õpetamine ja mentorlus, referaat, uurimistö, loovtöö, essee jms).

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab ainevaldkonna õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

Keel ja kirjandus– suutlikkus väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ning mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainesõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks

tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatika – ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusained – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Kunstiained – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus. Kunstiained kui teraapia, vaimse tervise toetaja.

Kehaline kasvatus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil ning meditsiinisaavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ja järgida ausa koostöö põhimõtteid.

Riigikaitseõpetus - teoreetiline ja praktiline kodanikukasvatus, Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest, riigikaitsekorraldus, adekvaatne käitumine hädaolukordades, kriitiline allikaanalüüs, digitehnoloogia ja digihügieen.

Karjääriõpetus - Karjääriõpetus aitab õpilasel luua enda jaoks tervikpilt teistes õppeainetes, kursustel ja erinevates elusituatsioonides omandatud teadmistest, oskustest ja kogemustest, mis on aluseks karjääriotsuste langetamiseks. Õpilane teadvustab oma vastutust ja on motiveeritud isiklikku karjääri teadlikult kujundama.

Digipädevuste arendamisel lähtuvad aineõpetajad õppekava lisa 2 olevas dokumendis “Digipädevuste kujundamine Väike-Maarja Gümnaasiumis”.

Sotsiaalsed toetavad mitmeid õppeaineteüleseid tegevusi. Näiteks Väike-Maarja Gümnaasiumi mälumäng, õpilaskonverentsid, projektipäevad, heakorratööd koolis ja selle ümbruses, ettevõtete tutvumine ja ettevõtlusega tegelemine, karjääri planeerimine, kooliürituste organiseerimine (nt aktused, õpilaskohvikud, spordi- ja meelelahutusündmused jne). Õppeaineteülene lõiming avaldub erinevates õppeülesannetes (nt projektid, koostöine õpetamine ja mentorlus, referaat, uurimistöo, loovtöö, essee jms).

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate temadega;

- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 7) kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
- 8) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 9) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset; Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi.

Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmentamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus

selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne kujuneb õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloo hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittedumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise nõuded ja korraldus, sh mittedumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine on täpsustatud kooli õppekavas, Väike-Maarja Gümnaasiumi hindamise korraldus põhikoolis ja

gümnaasiumis. Õpilase ja õpetaja koostöös hinnatakse ka õpilase õpitulemusi koolivälises mitteformaalses õppes, kui seal omandatu vastab taotlevatele õpitulemustele (nt osavõtt projektidest, tegevus õpilasesinduses või kodanikuühendustes jm).

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmäärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. Ainekavad

2.1. Ajalugu

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajaloo teadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajaloo õppesisu korraldamise üle otsustatakse kooli õppekavas. Võimalik on korraldada õpe kursuste kaupa või lõimida Eesti- ja üldajaloo ainesisu. Kui Eesti ajalugu õpitakse iseseisvate kursustena, peaks esmalt käsitlema vastavaid üldajaloo teemaplokke, mis annavad avarama konteksti Eesti ajaloole.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust. Avatud arutelu käigus tuleks analüüsida klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlike ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist; mitmeperspektiivne ajalooõpe lubab käsitada tundlike ajaloo teemasid laiemas võrdlevas kontekstis ja eri osapoolte seisukohast või rollist lähtudes. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele grupiidentiteetidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajaloo teemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas tuleb vältida relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajaloo teaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse

kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloo sündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajaloo teadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitus erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöo koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

Õpitulemused ja õppesisu kursuste kaupa

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
Üldajalugu (35 tundi)	VANAAEG <ul style="list-style-type: none">• Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.• Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.• Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.• Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.• Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus

	<p>suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.</p> <ul style="list-style-type: none">• Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.• Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.• Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos. <p><u>KESKAEG</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.• Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.• Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.• Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.• Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad.• Ülikoolid ja skolastika. <p><u>UUSAEG</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.• Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.• Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.• Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.
--	--

Kursuse õpitulemused

VANAAEG

Üldajaloo periodiseering. Vanaaja, keskaja ja uusaja mõiste ning üldiseloomustus.

- Õpilane teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal

Vana-Kreeka - Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.

Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.

- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas

- tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid

- näitab kaardil Kreeka linnriike

Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus

Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma

- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
 - tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid
 - näitab kaardil Rooma riigi laienemist

Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst

- Õpilane iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu
 - iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi

Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
 - iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks
 - selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval
 - toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel

KESKAEG

Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
 - mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis

Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.

- Õpilane toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas
 - iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid

Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.

- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
 - iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid
 - teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond

Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.

- Õpilane toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas

○ iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit
Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad.

- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajaloo perioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
 - iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana
 - teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele

Ülikoolid ja skolastika

- Õpilane iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu
- Õpilane toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas
 - iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust

UUSAEG

Uue maailmapildi kujunemine: renessans ja humanism, maadeavastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon

- Õpilane teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus
- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajaloo perioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- Õpilane toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas
 - iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid

Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses.

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
 - näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil
 - mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal

Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal.

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
 - näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil
 - mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal

Ameerika Ühendriikide iseseisvumine

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus

Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopale: valgustus

- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel

- ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
 - näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil
 - teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale

Viini kongress. Rahvsluse tõus ja rahvusriikide teke

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas

Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- Õpilane iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu
 - iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule

Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal

- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
 - tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“ (35 tundi)	ESIAEG <ul style="list-style-type: none">• Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas.• Muinasaja allikad ja nende uurimine.• Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.• Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.• Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.• Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.• Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis. KESKAEG <ul style="list-style-type: none">• Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.• Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart.

	<p>Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.</p> <ul style="list-style-type: none">• Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.• Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid. <p>ÜLEMINEK KESKAJAST UUSAEGA</p> <ul style="list-style-type: none">• Tugeva keskvoimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.• Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.• Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused.• Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.• Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.
--	---

Kursuse õpitulemused

ESIAEG

Antropogeneesi põhijärgud. Inimasustuse levik maailmas. Jääaeg ja selle taandumine. Inimasutuse algus Euraasia põhjaosas. Tähtsamad arheoloogilised kultuurid. Muinasaja allikad ja nende uurimine.

- Õpilane teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus
 - teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; mõistab muististe kui ajalooallikate eripära

Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.

Metalliaeg. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.

- Õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas
 - kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal

Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine.

Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasusund ja ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
 - iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
 - kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul
 - seletab ja kasutab kontekstis mõistet arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism

Paavsti võim ja hegemonistlikud taotlused: ristsõdade põhjused ja peasuunad. Läänemere maade ristiusustamine. Keskaegne kolonisatsioon.

Lääne-Euroopa ühiskonna eeskujud Eesti keskaja ühiskonna kujunemisel. Muistne

vabadusvõitlus: Balti ristsõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse käik. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed

- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära
 - analüüsib Balti ristsõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast
 - Õpilane teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
- Õpilane analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel
- Õpilane mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast
- Õpilane selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi

Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.

- Õpilane selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
 - tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega

Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid.

Eluolu linnas. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid. Arhitektuur.

- Õpilane selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas
- Õpilane teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi
- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
 - iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades;
 - loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal
 - kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele;
 - saab aru kultuurilisest järjepidevuses

ÜLEMINEKUAEG KESKAJAST UUSAEGA

Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, käik ja tulemused

- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära
 - selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi

Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart.

- Õpilane analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist
- Õpilane teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi

- teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal
- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat

Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.

Vastureformatsioon. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana.

Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule

- Õpilane teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
 - iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus
- Õpilane analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“ (35 tundi)	<p><u>ROOTSI AEG</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Rootsi suurriigi ajastu.• Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel.• Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.• Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik. <p><u>EESTI 18. SAJANDIL</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused.• Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.• Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.• Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus. <p><u>EESTI 19. SAJANDIL JA 20. SAJANDI ALGUL</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.• Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.• Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.• Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse

kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Kursuse õpitulemused

ROOTSI AEG

Rootsi suurriigi ajastu. Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel.

- Õpilane teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi
 - teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal
- Õpilane analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist

Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord.

Reduktsioon ja selle tulemused.

Manufaktuuride teke. Kaubandus.

- Õpilane selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas
- Õpilane selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
 - kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal

Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna.

Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik

- Õpilane teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
 - mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval
- Õpilane analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud

EESTI 18. SAJANDIL

Venemaa euroopastumine 18. sajandil. Katariina II valgustatud absolutism

- Õpilane analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel
- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, käik ja tulemused

- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära
 - selgitab põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju

Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.

- Õpilane analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes

erinevast perspektiivist

- iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule

Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.

Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil.

- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat

Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

- Õpilane mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis

EESTI 19.SAJANDIL JA 20.SAJANDI ALGUL

Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

- Õpilane kirjeldab moderniseeruvat Euroopat ja Venemaad 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

- analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine.

Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.

- Õpilane teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;

- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid

Ärkamisaeg: Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Estofiilid. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine.

- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära

- mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool

Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

- Õpilane selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid

- iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;

- teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad;

- analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele,

kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus

- iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega.

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“ (35 tundi)	<p><u>MAAILM ESIMESE MAAILMASÕJA EEL</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Maailma poliitiline kaart enne Esimest maailmasõda (piirid Euroopas, koloniaalimpeeriumid):<ul style="list-style-type: none">○ Näiteid suurriikide siseelust (nt mõjukad isikud, majanduselu eripära, kultuurielu jms); suurriikide roll rahvusvahelistes suhetes, sh koloniaalpoliitikas: Venemaa, Suurbritannia, Prantsusmaa, Saksamaa, Austria-Ungari, Ameerika Ühendriigid.• Sõjalised liidud enne Esimest maailmasõda.<ul style="list-style-type: none">○ Suurriikide liitude kujunemise põhjused ja tagajärjed.• Teaduse ja tehnika areng enne esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule<ul style="list-style-type: none">○ Maailma majandus: teadusrevolutsioon, teaduse ja tehnika mõju inimeste igapäevaelule; monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja proteksionism. <p><u>ESIMENE MAAILMASÕDA</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Esimese maailmasõja põhjused, kulg ja tagajärjed (sh nii rahvusvaheliste suhete, majanduslike mõjude, tehnoloogia arengu kui ka inimeste igapäevaelu võtmes):<ul style="list-style-type: none">○ Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid. Esimese maailmasõja mõju Euroopa ühiskonnaelule, sh kultuuri- ja vaimuelule; impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit. , Vabadussõda, Tartu rahu.• Eesti omariikluse sünni eeldused, sündmuste kulg 1917 - 1918:<ul style="list-style-type: none">○ Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine.• Vabadussõja kulg, sh pöördelisemad sündmused:<ul style="list-style-type: none">○ Vabadussõda, Tartu rahu. <p><u>MAAILMASÕDADEVAHELINE AEG: DEMOKRAATIA JA DIKTatuurid</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Rahvusvahelised suhted 1920. - 1930. aastatel:<ul style="list-style-type: none">○ Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.• Majandus 1920. - 1930. aastatel, sh näited riikidest (Eesti, Saksamaa, Ameerika Ühendriigid, Venemaa) ja maailmamajandus (sh Suur depressioon).<ul style="list-style-type: none">○ Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss.

- Demokraatiad ja diktatuurid 1920. - 1930. aastatel, diktatuuride tekkimise põhjused.
 - Demokraatia levik. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
 - Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.
 - Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
 - Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled. Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

TEINE MAAILMASÕDA

- Rahvusvahelised suhted Teise maailmasõja eel
 - Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine.
- Teise maailmasõja kulg, pöördelisemad sündmused
 - Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine
 - Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus.
 - Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid
- Sõda kui humanitaarkatastroof, inimsusevastased kuriteod
 - Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule.
 - Sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

Kursuse õpitulemused

Maailm esimese maailmasõja eel

- Õpilane teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus
- Õpilane analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes
 - iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes
 - tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume
 - rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat
 - iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju inimeste eluolule

Esimene maailmasõda

- Õpilane analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
 - analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
 - näitab Euroopa kaardil territoriaalseid muutusi pärast Esimest maailmasõda
 - analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused
 - analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju rahvusvaheliste suhete dünaamikale ning Euroopa riikide ühiskonnaelule;
- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- Õpilane mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
- Õpilane tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
- Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
 - analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
 - teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
 - mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
 - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu;
 - teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts ning iseloomustab nende tegevust

Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

- Õpilane toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgid;
- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- -analüüsib allikatele tuginedes rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning loob esile allikaandmete põhjal muutuste põhjused;
 - iseloomustab allikatele tuginedes majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- Õpilane toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
- Õpilane analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
- Õpilane toob näiteid demokraatia kujunemisloost;
- Õpilane võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;

- Õpilane analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;
- Õpilane analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;
 - analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda inimeste ühiskondlike eneseteostusvõimaluste kaudu;
 - analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikiavat ajastut;
 - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiav ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased;
 - teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Teine maailmasõda

- Õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- Õpilane seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
 - analüüsib allikatele tuginedes rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
 - iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
 - analüüsib allikatele tuginedes Teist maailmasõda kui humanitaarkatastroofi
 - analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
 - teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief,
 - kasutab kontekstis mõisteid Anšluss, Müncheneri konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, holokaust, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“ (35 tundi)	<p><u>KÜLM SÕDA</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud.• Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.• Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.• Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted. <p><u>DEMOKRAATLIK MAAILM PÄRAST II MAAILMASÕDA</u></p> <ul style="list-style-type: none">• USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.• Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon. <p><u>NSVL JA KOMMUNISTLIK SÜSTEEM</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Kommunistliku süsteemi kujunemine.• Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva

	<p>poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.</p> <ul style="list-style-type: none">• Kommunistlik Hiina.• NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.• Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestlastega <p><u>MAAILM SAJANDIVAHETUSEL</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.• NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine.• Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.• USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.• Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.• Uued pingekolled: Balkani kriis.
--	--

Kursuse õpitulemused

Külm sõda

Õpilane:

- teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
- mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
- iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
 - analüüsib allikate põhjal külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
 - analüüsib allikate põhjal külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
 - analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
 - teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro ning iseloomustab nende tegevust;
 - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.

Demokraatlik maailm pärast II maailmasõda

Õpilane:

- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
 - analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
 - teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
 - teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende

tegevust;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.

NSVL ja kommunistlik süsteem

Õpilane:

- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
 - analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
 - iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
 - analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
 - analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal; -seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;
 - teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Kābin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Maailm sajandivahetusel

Õpilane:

- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
 - analüüsib allikate põhjal NSV Liidu ja selle mõjusfääri lagunemise põhjusi;
 - teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
 - analüüsib allikate põhjal jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
 - analüüsib allikate põhjal Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
 - analüüsib allikate põhjal Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
 - teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
 - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“	<u>ELUOLU JA KULTUUR</u> <ul style="list-style-type: none">• Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.• Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad.

<p>(35 tundi)</p>	<ul style="list-style-type: none">• Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu.• Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika.• Mitmekultuurilisuse kontseptsioon.• Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule. <p><u>SÕJA JA RAHU KÜSIMUS</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.• Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed.• Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.• Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös. <p><u>INIMSUSEVASTASED KURITEOD</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.• Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised.• Natsismikuriteod.• Kommunismikuriteod.• Genotsiid, etnilised puhastused.• Inimsusevastased kuriteod Eestis <p><u>MUU MAAILM</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.• Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.• Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.
<p>Kursuse õpitulemused Eluolu ja kultuur Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none">○ arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades○ toob näiteid solidaarsusliikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale○ teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;○ toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega. <p>Sõja ja rahu küsimus Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none">○ analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;○ analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;○ selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;○ seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism. <p>Inimsusevastased kuriteod</p>	

- Õpilane:
 - selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
 - mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
 - toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest;
 - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

Muu maailm

- Õpilane:
 - iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
 - analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu
 - analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“ (35 tundi)	<p>Valikkursus koosneb üheksast teemast. Valikkursust võib õpetada ülevaatenähtena kõigist teemadest või käsitleda valikuliselt vähemalt nelja teemat sügavamalt.</p> <p><u>Esaiaeg ja tsivilisatsioonide teke</u> Esaiaja arengujärgud. Inimese põlvnemine. Inimene ja loodus. Mõtlemise ja kõne tekkimine. Kunsti alged. Inimkonna arengu ebahüütlus. Kütid, kalastajad ja korilased. Maaharijad ja karjakasvatajad. Metallide kasutuselevõtt. Varajaste tsivilisatsioonide peamised tunnused.</p> <p><u>Egiptus</u> Riigi tekkimine. Ühiskond ja eluolu. Religiooni põhijooned. Surnutekultus. Kirjandus. Teadus. Egiptus tänapäeval.</p> <p><u>Mesopotaamia ja Ees-Aasia</u> Sumeri linnriigid: ühiskond ja eluolu. Semiidid. Vana-Babüloonia. Hammurabi koodeks. Babüloonia ühiskond ja eluolu. Assüüria. Uus-Babüloonia. Babüloni ehitised. Religiooni põhijooned. Kangelaseepika ja Gilgameš. Teadus. Indoeurooplased, küsimus nende päritolust. Hetiidi impeerium. Pärsia impeerium. Foiniikia ja Iisrael: Foiniikia linnriigid, kaubandus ja meresõit. Kultuurikontaktid. Iisrael: ülevaade iisraeli rahva ajaloo kohta. Monoteismi kujunemine ja Vana Testament. Mesopotaamia ja Ees-Aasia alad tänapäeval.</p> <p><u>India</u> Induse kultuur. Aarjalaste sissereis. Riikluse ja ühiskonna areng. Kastid. Veedad. Brahmanism. Budism. Hinduism. Sanskrit. Kirjandus. Teadus. Kunst. Islami levik Indias.</p> <p><u>Hiina</u> Vana-Hiina tsivilisatsiooni kujunemine. Keisririigi teke. Riigi ja ühiskonnakorraldus. Ametnikkond. Religioon ja filosoofia: konfutsianism, taoism. Hieroglüüfkiri. Kirjandus. Teadus. Leiutised.</p>

	<p>Kunst.</p> <p><u>Ameerika</u> Kesk-Ameerika tsivilisatsioon: maiad, asteegid. Andide tsivilisatsioon: inkad. Riigi ja ühiskonnakorraldus. Religioon. Tähtsamad kultuurisaavutused. Ameerika tsivilisatsioonide häving.</p> <p><u>Araabia maad</u> Islami teke ja levik. Muhamed. Koraan. Religiooni osa igapäevaelus. Abielu ja perekond. Sunna. Islami uskumused ja tavad. Sunniidid, šiiidid. Araabia vallutused, Araabia kalifaat ja selle lagunemine. Eri rahvaste kultuuri ühtesulamine. Arhitektuur. Kirjandus. Teadus. Araabia kultuuri mõjud Aasia ja Euroopa kultuurile.</p> <p><u>Aafrika</u> Etioopia riik ja kultuur. Lääne-Aafrika kultuurid: Ghana ja Mali, kontaktid Vahemere maadega; Joruba kultuur. Zimbabwe kultuur. Aafrika langemine Euroopa riikide võimu alla. Kolonisatsiooni tagajärjed Aafrikale. Aafrika tänapäeval.</p>
--	---

Kursuse õpitulemused

Esiaeg ja tsivilisatsioonide teke

Õpilane:

- 1) iseloomustab esiaja arengujärke ja saavutusi ning analüüsib seoseid ja järjepidevust arengus;
- 2) teab antropogeneesi põhijärke ja analüüsib erinevaid käsitlusi inimese kujunemisest;
- 3) analüüsib tsivilisatsioonide kujunemise põhjusi ja arengut, iseloomustab näidete kaudu tsivilisatsioonide peamisi tunnuseid;
- 4) teab esiaja allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi esiaja arengu kohta;
- 5) näitab kaardil varajaste tsivilisatsioonide asualasid.

Egiptus

Õpilane:

- 1) analüüsib Egiptuse riiklust, ühiskonda ja igapäevaelu, loob seoseid mineviku ning tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab näidete kaudu Egiptuse kultuuripärandid ning religiooni, teaduse ja kirja arengut;
- 3) teab Egiptuse ajaloo allikaid.

Mesopotaamia ja Ees-Aasia

Õpilane:

- 1) analüüsib riiklust, ühiskonda ning igapäevaelu Mesopotaamias ja Ees-Aasias ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab näidete kaudu Mesopotaamia ja Ees-Aasia kultuuripärandid ning religiooni, kirja, kirjanduse ja teaduse arengut;
- 3) tunneb iisraeli rahva ajaloo põhisündmusi ja monoteistliku religiooni kujunemist;
- 4) teab tähtsamaid kirjalikke allikaid.

India

Õpilane:

- 1) tunneb India ajaloo tähtsamaid arengujärke Induse tsivilisatsioonist Euroopa kolonisatsiooni alguseni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) analüüsib India ühiskonda, eluolu, religioone ja kultuuripärandid;
- 3) teab India ajaloo allikaid.

Hiina

Õpilane:

- 1) tunneb Hiina ajaloo peamisi arengujärke tsivilisatsiooni tekkest kuni keisririigi lõpuni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab Hiina ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
- 3) teab Hiina ajaloo allikaid.

Ameerika

Õpilane:

- 1) tunneb Kesk-Ameerika ja Andide tsivilisatsiooni peamisi arengujärke nende tsivilisatsioonide tekkest kuni eurooplaste koloniaalvallutuseni, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab ja võrdleb Kesk-Ameerika ning Andide tsivilisatsiooni ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
- 3) teab Ameerika põlisrahvaste (maiade, inkade, asteekide) ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Ameerika varasemate tsivilisatsioonide kohta.

Araabia maad

Õpilane:

- 1) tunneb islami teket ja levikut Aasias ja Vahemere maades ning iseloomustab islami mõju ühiskonnale;
- 2) analüüsib araabia kultuuripärandit, toob näiteid araabia kultuuri mõju kohta Euroopale, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 3) teab araabia ajaloo allikaid.

Aafrika

Õpilane:

- 1) tunneb tähtsamaid Aafrika kultuure ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab Aafrika põlisrahvaste kultuuride erijooni;
- 3) teab Aafrika ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Aafrika ajaloo kohta.

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu“ (35 tundi)	Valikkursus koosneb kuuest teemast. Valikkursust võib õpetada ülevaatenähtena kõigist teemadest või käsitleda valikuliselt vähemalt nelja teemat sügavamalt. <u>Prantsusmaa</u> Frangi riik. Keskaegne Prantsusmaa. Saja-aastane sõda. Reformatsioon Prantsusmaal. Hugenottide sõjad. Absolutismi kujunemine Prantsusmaal. Louis XIV. Barokk-kultuuri õitseng. Prantsusmaa revolutsiooni eelõhtul. Revolutsiooni põhiastjad ja tagajärjed. Revolutsioonisõjad. Napoleoni sõjad ja ümberkorraldused Euroopas. Bourbonide restauratsioon. Juulimonarhia. Teine keisririik. Pariisi Kommün. Kolmas vabariik. Koloniaalpoliitika. <u>Suurbritannia</u> Inglismaa enne normannide vallutusi. Keskaegne Inglismaa. Rooside sõda. Reformatsioon Inglismaal. Elizabeth I. Kuninga ja parlamendi vastasseis Charles I ajal. Kodusõja puhkemine, selle konfessionaalsed jooned. Cromwelli diktatuur. Restauratsioon. Isikuvabaduse ja parlamentarismi kindlustamine 17. sajandi lõpul ja 18. sajandil. Inglismaa tõus juhtivaks koloniaalvõimaks. Kuninganna Victoria ajastu.

Parlamendireform. Iiri küsimus. Hiilgav isolatsioon välispoliitikas. Briti koloniaalimpeerium.

Saksamaa

Karl Suure keisririik. Saksa Rahva Püha Rooma riik. Saksamaa partikularism. Kuurvürstid. Habsburgide valduste kasv Karl V ajal. Reformatsiooni mõju Saksamaa arengule. Kolmekümneaastane sõda. Brandenburgi-Preisimaa tõus. Friedrich II valgustatud absolutism. Preisimaa häving ja uuenemine. Rahvusluse tõus Saksamaal. 1848.–1849. aasta revolutsioon. Saksamaa ühendamise. Saksa keisririik enne Esimest maailmasõda.

Skandinaavia

Skandinaavia ühiskond varakeskajal. Viikingid. Ristiusustamine ja riikide teke. Skandinaavlaste muistne maailmapilt. Kalmari unioon. Luteri usu kindlustumine Skandinaavia maades. Rootsi suurvõimu ajastu Läänemere ruumis. Skandinaavia maade arengu põhijooni pärast Põhjasõda.

Bütsants ja Venemaa

Bütsantsi riik ja ühiskond pärast Lääne-Rooma langemist. Kreekakatoliku kiriku kujunemine. Bütsants ristisõdade ajastul. Türgi ekspansiooni algus. Konstantinoopoli langemine. Slaavlased ja Kiievi riik. Keskaegne Novgorod. Venemaa Kuldhordi ülemvõimu all. Moskva kui nn kolmas Rooma. Ivan Julm ja opritšnina. Vene ekspansionism 16.–19. sajandil ning selle tulemused. Segaduste aeg ja Romanovite dünastia võimuletulek. Õigeusu kirik vaimuelu kujundajana. Kirikulõhe. Peeter I Venemaa euroopastajana. Katariina II valgustatud absolutism. Aleksander I reformid. 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda. Detsembrimäss. Läänlased ja slavofiilid. Aleksander II ja pärisorjuse kaotamine. Terrorism. Narodniklus. Moderniseerimine, rahvuslus ja venestamine.

Ameerika Ühendriigid

Põhja-Ameerika koloniseerimine. Inglismaa ja Prantsusmaa rivaliteet Põhja-Ameerikas. Inglise kolooniate lahkulöömine ning Ameerika Ühendriikide iseseisvussõda. Poliitiline süsteem. Uute territooriumide hõlvamine läänes. Orjanduse küsimus. Lõuna ja põhja eripära. Kodusõda ja selle tagajärjed. Lõuna rekonstruktsioon. Tööstuslik tõus. Reformid majandusvabaduse tagamiseks ja sotsiaalsete olude parandamiseks.

Kursuse õpitulemused

Prantsusmaa

Õpilane:

- 1) teab Frangi riiki Prantsusmaa eelkäijana, tunneb Prantsuse riigi kujunemise olulisemaid etappe;
- 2) teab reformatsiooni ajal katoliku usu püsijäämise põhjusi;
- 3) teab valgustusliikumise, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähendust Euroopa ajaloo taustal;
- 4) mõistab Prantsusmaa ajaloo seoseid Euroopa ajaloo protsessidega;
- 5) väärtustab Prantsusmaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajaloo-objekte ning leiab nende kohta infot;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid generaalsaadid, pärtliöö, žirondiinid, jakobiinid;

7) teab, kes olid Henri IV, kardinal Richelieu, Louis XIV, Napoleon Bonaparte, Robespierre, Clodovech, Karl Suur ja Napoleon III, ning iseloomustab nende tegevust.

Suurbritannia

Õpilane:

- 1) teab normannide tähendust Inglismaa kujunemisel;
- 2) teab Inglismaa reformatsiooni eripära;
- 3) seletab parlamentarismi ning modernse demokraatia kujunemist;
- 4) selgitab Suurbritannia tõusu juhtivaks koloniaalvõimuks;
- 5) analüüsib Suurbritannia ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
- 6) väärtustab Suurbritannia kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Magna Charta, puritaanid, õiguste bill, toorid ja viigid, tööstusrevolutsioon;
- 8) teab, kes olid püha Patrick, William Vallutaja, Henry VIII, Elizabeth I, Cromwell, Victoria ja Richard I Lõvisüda, ning iseloomustab nende tegevust.

Saksamaa

Õpilane:

- 1) teab Karl Suure keisririiki;
- 2) teab Saksamaa partikularismi põhjusi ja reformatsiooni osa selles;
- 3) kirjeldab Preisimaa põhijooni, sh valgustusreforme;
- 4) iseloomustab Saksamaa ühinemist ja Saksa keisririigi arengut enne Esimest maailmasõda;
- 5) väärtustab Saksamaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 6) teab, kes olid Karl Suur, Karl V, Friedrich II, Otto von Bismarck, Otto Suur, Martin Luther ja Wilhelm II, ning iseloomustab nende tegevust.

Skandinaavia

Õpilane:

- 1) iseloomustab Skandinaavia ajaloolise arengu sarnasust ja eripära võrreldes muu Euroopaga;
- 2) teab tähtsamaid poliitilisi arengusuundi Läänemere regioonis tervikuna, poliitiliste jõudude vahelkorda ning selle muutumist;
- 3) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid viikingid, normannid, varjaagid, runikiri, saaga, Valhalla;
- 4) väärtustab Skandinaavia maade kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 5) teab, kes olid Leif Eriksson, Knut Suur, Gustav I Vasa, Gustav II Adolf, Karl XI ja Karl XII, ning iseloomustab nende tegevust.

Bütsants ja Venemaa

- 1) teab õigeusu kiriku kujunemist Bütsantsis ning Bütsantsi riigi ja ühiskonna põhijooni;
- 2) iseloomustab Venemaa ühiskonna arengu ja valitsemise eripära, püüdu euroopastumisele ning vastandumist Euroopale;
- 3) iseloomustab õigeusu mõju Venemaa arengule ja kultuurile ning seletab Moskva kui nn kolmanda Rooma kontseptsiooni;
- 4) kirjeldab Vene ekspansionismi põhisuundi ja tulemusi;
- 5) väärtustab Bütsantsi ja Venemaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid patriarh, metropoliit, ikoon, kirillitsa, veetše, družina, opritsnina, vanausulised, dekabristid, slavofiilid, narodnikud;
- 7) teab, kes olid Justinianus, Rjurik, Vladimir Püha, Jaroslav Tark, Ivan III Suur, Ivan IV

Julm, Peeter I, Katariina II, Aleksander I, Aleksander II, Aleksander III ja Nikolai II, ning iseloomustab nende tegevust.

Ameerika Ühendriigid

- 1) teab Põhja-Ameerika inimasustuse kujunemist enne koloniseerimist;
- 2) teab ja seletab Ameerika Ühendriikide tekkimist ning valitsemise ajaloolisi juuri, eriti iseseisvussõja ja kodusõja tähendust ühiskonna arengule;
- 3) tunneb põhja, lõuna ja lääne eripära Ameerika ühiskonna arengus;
- 4) väärtustab Ameerika Ühendriikide kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid iseseisvusdeklaratsioon, farmerlus, abolitsionism;
- 6) teab, kes olid George Washington, Thomas Jefferson ja Abraham Lincoln, ning iseloomustab nende tegevust.

2.1.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloos kujundamisel;
- 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloos kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
- 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
- 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
- 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 7) mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
- 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;
- 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ajaloos perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;

- 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
- 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
- 4) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- 5) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
- 6) toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
- 7) mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
- 8) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- 9) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
- 10) toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele;
- 11) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;
- 12) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;
- 13) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
- 14) analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
- 15) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
- 16) analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
- 17) selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
- 18) analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
- 19) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevale ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;
- 20) analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;
- 21) teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 22) toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärke;
- 23) analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;

- 24) analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 25) toob näiteid demokraatia kujunemisloost;
- 26) võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
- 27) analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;
- 28) analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;
- 29) tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
- 30) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
- 31) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülse ajalookäsitluse tagajärgi;
- 32) eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise;
- 33) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
- 34) mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
- 35) toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest;
- 36) toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis;
- 37) analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

2.2. Inimeseõpetus

2.2.1. Õppeaine kirjeldus. Kursus „Perekonnaõpetus“

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest. Õppe ja meetodika seisukohalt on tähtsad:

- 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
- 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- 3) õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;

4) mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule.

Õpitulemused ja õppesisu

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
Perekonnaõpetus (35 tundi)	<p><u>PEREKOND ÜHISKONNAS</u></p> <p>Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid. Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast. Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus. Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel. Side põlvkondade vahel. Õnn ja perekonnaelu.</p> <p><u>SUHTED JA VASTUTUS</u></p> <p>Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ning säilitamine. Püsisuhte püsimist mõjutavad tegurid. Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus. Toimetulek suhete lõppemisega. Armastuse olemus ja liigid. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse.</p> <p>Abielu: registreeritud abielu ja vabaabielu. Abielu, tavad ja kombed. Abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik. Abieluline kohanemine. Abielu perioodid. Abielulise rahulolu muutused kooselu jooksul. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused. Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne. Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana. Vanemate kasvatusstiilid. Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeerimata rasedus.</p> <p>Lapse areng ja vanema osa selles. Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele. Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus.</p> <p>Kodu ja selle loomine. Kodu kui elukeskkond. Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine. Sallivus suhetes. Rollide jaotumine peres. Abistavad suhted peres. Suhtlemine peres. Lahkhelid peres ning nende lahendamise võimalused.</p> <p>Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ning laste elu reguleerivad seadused.</p> <p><u>TERVIS JA TURVALISUS</u></p> <p>Perekond, inimese tervis ja tervislik eluviis. Terviseriskid ning nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja kogukonna tasandil.</p>

	Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Lahkumine ja lahusus. Lein ja toimetulek sellega. Perekondlike suhete säilitamine.
--	---

Kursuse õpitulemused

Perekond ühiskonnas

Õpilane:

- 1) selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
- 2) analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;
- 3) analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
- 4) toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
- 5) analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.

Suhted ja vastutus

Õpilane

- 1) selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;
- 2) analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele;
- 3) analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
- 4) analüüsib perekondlike toetavate ja probleemsete, sh vägivaldsete suhete mõju inimese arengule ja elule;
- 5) toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
- 6) toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest;
- 7) analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele;
- 8) teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
- 9) analüüsib lahkuminekku ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
- 10) selgitab leina olemusi ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
- 11) toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;
- 12) selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;
- 13) mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- 14) mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
- 15) analüüsib seksuaalsuhet kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
- 16) teab, et turvaline ja vastastikku rahuldustpakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;

- 17) arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
- 18) selgitab koduse kasvatus mõju lapse arengule;
- 19) analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte kujunemist ning kasvatusstiilide mõju sellele;
- 20) toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.

Tervis ja turvalisus

Õpilane:

- 1) kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
- 2) toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
- 3) analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
- 4) teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;
- 5) analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivald põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
- 6) analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.

2.2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
- 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervise seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
- 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
- 8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
- 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhtetele;
- 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;

11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;

12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

2.3. Ühiskonnaõpetus

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsisioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklike eluplaane ning mõista erinevate vaadete ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus.

Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid.

Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselusel osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks.

Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvatele õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele. Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanamise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

Ühiskonnaõpetuses tähtsustatakse praktilist õpet, võimalust kogeda kodanikuks olemist. Näiteks saab seda teha läbi praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama. Praktilise tegevuse kaudu saab toetada ka teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus võib olla õppe osana kavandatud järjestikuliselt või ka väiksemate osadena aineõppe raames, mis võivad toimuda nii tavapärase tundide raames, väljaspool klassiruumi või õpilaste iseseisvate ja ühistegevustena koolivälisel ajal.

Praktiliste tegevustena võib läbi viia pikemaid õppeprojekte, kogukonnapraktikat, töötamist vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustamist klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms.

Õpitulemused ja sisu kursuste kaupa

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Ühiskonna areng ja demokraatia” (35 tundi)	<u>KOMMUNIKATSIOON, INFOPÄDEVUS</u> <ul style="list-style-type: none">ajakirjanduseetika;demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid;infosõda;stereotüübid ja sildistamine;sõnavabadus ja vaenukõne <u>ÜHISKOND JA SELLE ARENG</u> <ul style="list-style-type: none">Ühiskonna olemus: Erinevad ühiskonnatüübid (mõisted: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus- ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond).Ühiskonna kolm sektorit (mõisted: avalik sektor, erasektor; vabakond).

- Ühiskonnaühmad (mõisted: eliit, mass, pluralism);
- Kihistumine: (mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õiglus; sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajaetus
- Kollektiivne identiteet

Fooksuses: Kuidas ja miks on meie tänane ühiskond arenenud selliseks nagu ta on?

- Mis on ühiskond? Ühiskonnarühmad, kellest ühiskond koosneb? Miks moodustavad erinevad ühiskonnarühmad terviku?
- Kuidas on ühiskond kui nähtus ajalooliselt arenenud?
 - (s.h lõiming ajalooa: riigieelsetest klannidest-kogukondadest organiseerunud ühiskondadeni. Agraarühiskond, antiik/keskaja linn kui ühiskonnamudel, tööstusühiskond, postindustrialne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond.)
- Mis on selliste ühiskonnatüüpide välja arenemist tagant tõuganud?
- Muutuste põhjused: sotsiaalsed, tehnoloogilised innovatsioonid ja nende omavahelised seosed).
- Erinevad ühiskonnakorralduse vormid tänases maailmas
 - postmodernsed heaoluühiskonnad, modernsed (autoritaarselt juhitud) massiühiskonnad, (moderniseeruvad) hõimuühiskonnad: mis on nende kõigi ühised väljakutsed, mis erineb, kuidas on nad omavahel seotud?

Tänapäeva ühiskondade väljakutsed:

- Ühiskonna mitmekesisuse mõtestamine.
 - Ühiskond kui massiühiskond, mis koosneb keskmistest, erivajaduseta “tavakodanikest” ning erinevate erivajadustega vähemustest.
- Erinevate ühiskonnatüüpide väljakutsed - üleminek modernsest massiühiskonnast n-õ postmodernsele pluralistlikule ühiskonnale.
 - Kollektiivne identiteet
 - Religioosne identiteet
 - Rahvuskultuur
 - Subkultuurid
 - Kultuurikonfliktid ja eetilised dilemmad
- Pluralistliku ühiskonna väljakutsed ja erinevad perspektiivid.
 - Ühiskond kui pluralistlik ühiskond, kus on palju erinevaid rühmi, millest igal on mingid eriomadused ja sellest lähtuvad “erivajadused” (nt ka eesti keele ja kultuuri kaitse kui erivajadus, mida teiseksed vähemused võib-olla ei taju). Kahe käsitluse erinevused, puudused ja eelised.
- Ühiskondlik ebavõrdsus ja selle põhjused.

- Individuaalsed ja süsteemsed ebavõrdsuse põhjused. Vaesus.
- Ühiskondlik kihistumine ja selle põhjused (erinevad kihistumise võimalused: sissetulek; rahvus; elukoht jms)
- Meritokraatia ja sotsiaalne mobiilsus. Millised sotsiaalse mobiilsuse barjäärid on ühiskonnas eemaldatavad ja kuidas?

RIIK JA DEMOKRAATLIK VALITSEMINE

- Põhiideoloogiad (mõisted: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade)
- Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid (mõisted: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon).
- Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid (mõisted: liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik).
- Riigivalitsemis vormid (mõisted: vabariik - parlamentaarne ja presidentaarne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik).
- Inimõigused, kodanikuõigused
- Valimised: (mõisted: majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampaania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisnimekirjad (avatud/suletud; "triibulised" nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis)
- Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip (mõisted: seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim).
- Põhiseaduslikud institutsioonid
- Õigusriigi toimimine: (mõisted: põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv)
- Poliitika kujundamine: (mõisted: koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine)
- Kodanikuportaalid: (mõisted: e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek)
- Huvikaitse: (mõisted: referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meeleavaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing, tarbimisboikott, meediakampaania, ühiskonnakriitika)

Fookuses:

Milleks on riiki kui institutsiooni vaja? Põhivalikud, mis riigi toimimise ees seisavad.

- Riik kui institutsioon:
 - Miks ja kuidas on riik kui institutsioon välja kujunenud (lõiming ajaloo: mis võimaldas antiiktsivilisatsioonidel välja kujuneda, milline nägi välja feodaalriik, millise arenguhüppe tegi riik

	<p>absolutism ajastul, mille poolest erineb tänapäevane demokraatlik heaoluriik eelnevatest riigivormidest).</p> <ul style="list-style-type: none">○ Milliseid ülesandeid riik tänapäeval täidab (Eesti riigi näitel).● Riigi funktsioonide seos ideoloogiatega:<ul style="list-style-type: none">○ Põhiideoloogiad (Liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade) ja riigi roll nende ideoloogiate nägemuses.○ Mida tähendab sügav vs õhuke riik.○ Ühiskonna sektorid: millistes valdkondades võiks riik täita aktivistlikku, millistes mõõdukat kontrollivat rolli, millised valdkonnad võiks jätta turu või kodanikuühiskonna enesekorralduse ülesanneteks.● Riigi funktsioonide seos režiimidega.<ul style="list-style-type: none">○ Mille poolest erinevad demokraatliku riigi funktsioonid autoritaarsetest ja hübriidrežiimidest? Kuidas erineb demokraatlike ja autoritaarsete riikide arusaam ühiskonnast?● Inimõigused ja kodanikuõigused. <p><u>Millised institutsioonid aitavad erinevaid riigi funktsioone täita (orienteerumine kodanikuna riigiaparaadis, kuhu pöörduda erinevates elulistest situatsioonides).</u></p> <ul style="list-style-type: none">● Põhiseaduslikud institutsioonid ja nende baasfunktsioonid.<ul style="list-style-type: none">○ Analoogiana Euroopa Liidu põhiinstitutsioonid. Millal ja kuidas mina kui kodanik nendega kokku puutun?● Poliitikakujundamise ja elluviimise institutsionaalne vaade:<ul style="list-style-type: none">○ Kes ja kus algatab seaduseelnõusid, miks on neile vaja eelnõu seletuskirja, kes ja kus neid menetleb ja vastu võtab?○ Õigusriik: Mis vahe on määrusel ja seadusel (siseriiklikult) ja direktiivil ja määrusel (EL üleselt)?○ Miks ja kuidas on poliitika kujundamisega seotud riiklikud arengukavad ja koalitsioonileping?● Kuidas viiakse poliitika ellu ja kontrollitakse nende elluviimist? (ministeeriumide, ametite, kohalike omavalitsuste rollid).<ul style="list-style-type: none">○ Mõtestada läbi, miks reguleeritakse mingeid valdkondi Euroopa Liidu tasandil ja miks mõningaid valdkondi vaid liikmesriigi tasandil, ja miks mõningaid kohaliku omavalitsuse tasandil.● Riik kui teenusepakkuja ja kodanik kui klient. Erinevad riiklikud teenused ja kuidas kodanikuna riigiga suhelda?<ul style="list-style-type: none">○ Kuidas ja miks riik oma elanike, ettevõtete jt andmeid kogub? Andmekaitse tähtsus. <p><u>Kuidas saab kodanik poliitika kujundamises osaleda?</u></p> <ul style="list-style-type: none">● Valimised.<ul style="list-style-type: none">○ Kes, kuidas saab valida, kuidas kandideerida
--	---

	<p>Riigikogu, kohalike omavalitsuste volikogude, Euroopa Parlamendi valimistel, presidendiks?</p> <ul style="list-style-type: none">○ Kuidas võimaldab valimistel osalemine osaleda poliitika kujundamises?○ Mis on Eesti valimissüsteemi eripärad (oluline on aidata mõista, mille poolest Eesti süsteem erineb alternatiividest ja mis on selle eelised või puudused).○ Kuidas saavad hääletest mandaadid, mandaatidest valitsus?○ Koalitsioonileping, kuidas see kujuneb?○ Kuidas orienteeruda valimiskampanias○ Ideoloogiline, huvipõhine, isikupõhine otsustamine (arutleda mandaadi- vs delegaadisüsteemi üle). Taktikaline hääletamine ja selle nõrgad kohad. <ul style="list-style-type: none">● Huvikaitse.<ul style="list-style-type: none">○ Mis on rahvaalgatuse õigus ja kuidas seda kasutada Eestis ja Euroopa Liidu tasandil?○ Kuidas koostada eelnõud, kuidas koguda allkirju, kuidas esitada?○ Kuidas edendada oma poliitikaettepanekut erakondade, huvikaitseorganisatsioonide või valitud parlamendisaadikute kaudu?○ Kuidas kaasavad ministeeriumid erinevaid huvirühmi poliitika kujundamisse?○ Kuidas korraldatakse Eestis rahvahääletust? Millised on rahvahääletuse kui demokraatliku kaasamise meetodi eelised ja puudused võrreldes teiste demokraatlike poliitikakujundusse kaasamise vormidega?○ Kui poliitika kolib tänavale ja meediasse, siis millist rolli täidavad poliitika kujundamises meelevaldused, streigid, tarbimisboikotid või meediakampaniad? Mis on nende kui poliitikas kaasaraäkimise võimalused ja puudused?○ Millised võimalused on poliitikas osalemiseks mittedemokraatlikes režiimides?
<p>Kursuse õpitulemused</p> <p>KOMMUNIKATSIOON, INFOPÄDEVUS Õpilane: 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju; 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset; 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.</p> <p>ÜHISKOND JA SELLE ARENG Õpilane: 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi</p>	

seoseid;

2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;

3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;

4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;

5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;

6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;

7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

RIIK JA DEMOKRAATLIK RIIGIVALITSEMINE

Õpilane:

1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;

2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;

3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;

4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;

5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;

6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Kursus (maht)	Teema ja õppesisu
„Majandus ja maailmapoliitika” (35 tundi)	MAJANDUSE TOIMIMINE <ul style="list-style-type: none">• Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus: Mõisted: resurss, majandus süsteemid, sisemajanduse kogutoodang (SKP), eelarvetasakaal, inflatsioon, deflatsioon, impordi-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikus• Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises; Mõisted: prioriteet, eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpang, pangandus, kurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid, vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng• Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. Mõisted: riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon• Ettevõtlusega alustamine. Mõisted: kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, <i>start-up</i>, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/plagiaat• Tööturg. Mõisted: tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus,

tööjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk

- Tarbimine. Mõisted: tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (*FairTrade*), "rohepesu", tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus
- Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamine: Mõisted: sissetulekud, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaber (aktsia, osak), börs, investering, investeerimisfond, pensionifond, tootlus, laen, võlg, intress, intressimäär, viivis, krediidi kulukuse määr, käendaja, maksehäire, inkasso, võlanõustaja

Fookuses:

Kust tuleb raha riigi rahakotti ning mida teha, et seda seal piisavalt oleks?

- Riik ja majanduskeskkond.
 - Makromajanduse põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks.
 - Impordi-ekspordi tasakaal.
 - Riigi välisvõlg.
 - Majanduse tsüklilisus.
 - Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises. Kuidas tagavad riigid (euro puhul Euroopa Liit) raha väärtuse püsimist?
 - Kuidas panustavad ettevõtlusega tegelemine, tarbimine ja tööturul osalemine riigi majandusse?
- Eesti maksusüsteem, mida ja miks maksustatakse.
 - Üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid.
 - Miks tehakse maksuerisusi?
 - Kuhu maksutulu kulub?
 - Millest maksulaekumised sõltuvad? Praxisse maksupilt

Ettevõtlus ja rahatarkus

- Tarbimine.
 - Isiklik eelarve, sissetulekute ja väljaminekute analüüsimine ja planeerimine.
 - Säästmise kavandamine. Tarbimisvalikute mõju ühiskonna, keskkonna ja indiviidi tasandil.
 - Turvaline tarbimiskäitumine: ostudega seotud teadete, pakkumiste ja soovitude usaldusväärsus, kuidas kontrollida finantsteenuse osutaja usaldusväärsus.
- Laenamine.
 - Erinevad laenutooted, millised kasvatavad ja millised kahandavad jõukust.
 - Laenutoodete võrdlusalused, nt intressimäär, krediidikulukuse määr, inflatsioonimäär, kogumaksumus, tagasimaksete suurus, paindlikkus ja

tagasimaksmise tõenäosust.

- Investeering – selle eeldused, eelised ja puudused.
 - Erinevus tööga teenitavast tulust. Risk ja tootlus.
 - Tähtsamate varaklasside (kinnisvara, võlakirjade ja aktsiate) olemus ja erinevus.
 - Eluaseme üürimise ja ostmise eelised ja puudused. Eluaseme ostuprotsessi ja rahastamisvõimalusi.
 - Kuidas planeerida pensioniks.
- Kuidas alustada ettevõtlusega?
 - Loodav lisandväärtus ja kasvupotentsiaal.
 - Intellektuaalomand ja selle kaitse.
 - Kasumile orienteeritud ja sotsiaalne ettevõtlus. Sotsiaalselt vastutustundlik ja keskkonnahoidlik ettevõtlus.

Teadlik ja ennastjuhtiv osaline tööturul

- Mis on tööturg ja rollid tööturul.
 - Tööturu areng, tööpuudus, töøjõupuudus ja kuidas kavandada oma karjääri.
 - Töötus ja tööturumeetmed: miks riik tööhõivet maksimeerida püüab, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed.
 - Tööränne: miks ja kuidas riigid seda soosivad või piiravad.

ÜLEILMASTUMINE JA JÄTKUSUUTLIK ARENG

- Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid.
- Riikidevaheline suhtlus: Mõisted: diplomaatia, *de jure*, *de facto*
- Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Mõisted: sõjategevus, sõjakuritegu, asümeetriline sõda, infosõda, terrorism
- Rahvusvahelised organisatsioonid. Mõisted: Riikidevahelised koostööorganisatsioonid; hargmaised (rahvusvahelised) ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid.
 - ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, jt), NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu.
- Vastastikkuse abistamise põhimõtted. Mõisted: humanitaar- ja arenguabi, humanitaarkriis

Fookuses:

Üleilmsed probleemid. Mil moel neid lahendada/leevendada püütakse? Probleemide lahenduste edu pärssivaid tegureid.

- Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil. Rahvusvahelist tähelepanu pälvinud kriisilukorrad.
 - Miks mõned küsimused pälvivad laia rahvusvahelist tähelepanu ja teised mitte?
 - Kas kodanikuna saame me midagi teha, et tõmmata mõnele kriisile tähelepanu?
 - Mida aitab rahvusvahelise tähelepanu koondamine

	<p>mõnele kriisisituatsioonile saavutada?"</p> <ul style="list-style-type: none">• Riikidevaheline suhtlus:<ul style="list-style-type: none">○ miks on riikide vahel diplomaatilised suhted,○ miks ja kuidas tehakse omavahel majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist koostööd?○ Miks puhkevad sõjad? Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele.• Rahvusvahelised organisatsioonid, nende tegevusvaldkonnad, liikmed ja tööpõhimõtted (ÜRO, NATO, olulisemad valdkondlikud organisatsioonid). Vastastikkuse abistamise põhimõte
<p>Kursuse õpitulemused Majanduse toimimine Õpilane: 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas; 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale; 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse; 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid; 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil; 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult; 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana; 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.</p> <p>Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng Õpilane: 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi; 2) toob näiteid vastastikkuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu; 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust; 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi; 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.</p>	

2.3.2. Vanusastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;

- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.